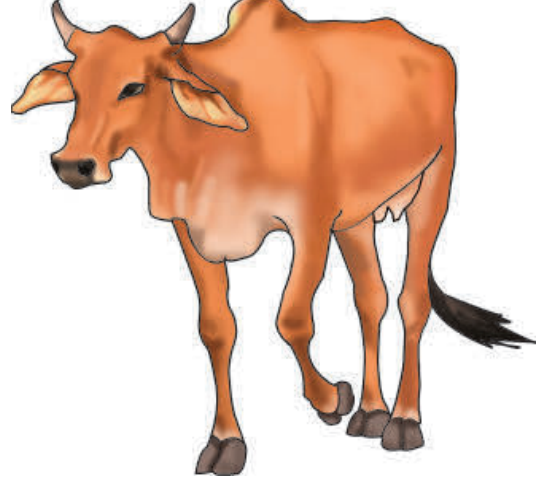

2. गावो विश्वस्य मातरः

गौः न केवलं भारतस्य अपितु विश्वस्य माता अस्ति । सर्वेषु पशुषु गौः एका अहिंसका बुद्धिमती स्नेहकारिणी पारिवारिका पशुः अस्ति । माता इव सा अस्माकं जीवनं रक्षितुं समर्था अस्ति। यथा माता दुखं सोड्ढ्वा अपि पुत्रं रक्षति, लालयति, पालयति च, तथैव गौः शस्यानि बुषं भुक्त्वा शीतातपं वर्षां च सोड्ढ्वा अस्मभ्यं दुग्धं ददाति । तस्याः दुग्धं सर्वेषां पशुनां दुग्धात् श्रेष्ठतरं, सुपाच्यं, स्फूर्तिदायकं, मेधावर्धकं च भवति । दुग्धात् परिवर्तितं दधि, तक्रं, घृतं च स्वास्थाय विशिष्टं लाभप्रदं भवति । तत्रेण घृतेन च प्राणरक्षकाः अनेकाः औषधयः निर्मिताः भवन्ति । गोः मूत्रं नेत्रयोः अपूर्वा औषधिः, अनेकासु औषधिषु अपि प्रयुक्तं भवति । गोमयेन वयं स्वगृहान् पवित्रीकुर्मः गोमयस्य स्पर्शेन अनेकान् मानसिकरक्तचापसम्बन्धि रोगान् शमयति। अनेन सिद्धयति यत् गौः अनेकेन प्रकारेण अस्माकं मातृवत् रक्षां करोति । गोवत्साः अस्माकं कृषिप्रधाने देशे कृषकानाम् अपूर्वाः सहायकाः सन्ति । ते कृषकैः सह न केवलं कृषिकार्यं कुर्वन्ति अपितु शकटम् अपि वहन्ति। गोमयं गोमूत्रं च श्रेष्ठतमं कृषि-पोषक तत्त्वं खाद इति संज्ञकम् अस्ति। यदि गोः सम्पूर्णभावेन रक्षा स्यात् तदा निश्चयमेव समस्तं विश्वं दुग्धेन, घृतेन, अत्रेण च जनान् पालयितुं समर्थो भविष्यति । अतः इयम् उक्तिः सत्या यत् “गावो विश्वस्य मातरः” इति ।

शब्दार्थः -

सोड्ढ्वा	=	सहकर
शस्यानि	=	घास
बुषम्	=	भूसा
गोमयम्	=	गोबर
तक्रम्	=	मट्ठा
कृषि	=	खेती
शकटम्	=	बैलगाड़ी

वहन्ति	=	ढोते हैं
रक्षितुम्	=	रक्षा करने के लिए
अपितु	=	और भी

अभ्यास:

1. निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत भाषा में लिखिए -

- गौः कीदृशः पशुः अस्ति ?
- गोः दुग्धं कियत् लाभकारकं भवति ?
- गोमयस्य उपयोगः केषु केषु कार्येषु भवति ?
- कथम् गौः विश्वस्य माता अस्ति ?
- गोवत्सानां प्रयोगः केषु कार्येषु वयं कुर्मः ?

- सह = साथ के योग में तृतीय विभक्ति का प्रयोग होता है अर्थात् जिसके साथ “सह” का प्रयोग हो उस शब्द में तृतीया के एक वचन, द्वि वचन, बहु वचन का प्रयोग करना चाहिए। जैसे कृषकैः ‘सह’ में कृषक शब्द में तृतीया का बहुवचन हो जाता है। इसी आधार पर निम्न वाक्यों का संस्कृत अनुवाद कीजिए -
 - राम के साथ लक्ष्मण भी वन को जाता है।
 - कृष्ण के साथ गोप खेलते हैं।
 - किसानों के साथ बैल (वृषभ) भी काम करते हैं।

